

La primera filosofia compartida a l'educació escolar

MARTÍ TEIXIDÓ I PLANAS

Societat Catalana de Filosofia i de Pedagogia

Resum: A l'escola, al col·legi, a l'institut, s'agrupen els infants i joves de diverses famílies. És un ambient on es completa la socialització primària i es coneixen diverses cosmovisions i sentits de la vida que en la societat democràtica s'han de presentar de manera plural, orientades a viure amb identitat personal en un entorn comunitari. Convé, doncs, que cada equip docent, equip educador, hagi fet una reflexió prèvia i convingui amb les famílies una orientació compartida en el marc democràtic social on es viu. Aquesta reflexió abraça: Filosofia de l'educació / filosofies de l'educació; El projecte educatiu de centre - document institucional; Prendre consciència dels valors dominants i explicitar una opció de valors; Què comporta que l'escola sigui laica, confessional, neutral?; Valors compartits i finalitats acordades entre escola i famílies; Fonamentació del currículum escolar. S'ha oblidat la font filosòfica-antropològica?; Competències, competició, comunitat, cooperació, cohesió social. Avui es planteja una opció, entre valors de la Unesco i valors de l'OECD, no coincidents. Una opció integradora és la filosofia personalista per a una societat democràtica i pluralista. Aquest és el recorregut de la present comunicació.

Paraules clau: Personalisme, escola, valors, comunitat.

The first philosophy shared in school education

Abstract: Children and young people from diverse families come together in schools, colleges, and high schools—environments where primary socialization is completed, and where various worldviews and meanings of life are introduced. In a democratic society, these worldviews must be presented in a pluralistic manner, fostering personal identity within a communal context. Therefore, it is crucial that each educational team engages in reflective dialogue with families to agree on a shared orientation within the social-democratic framework in which they operate. This reflection encompasses several key areas: philosophies of education, the School-based Education Project (as an institutional document), awareness of dominant values and the justification for value choices, the meaning of a school being secular, confessional, or neutral, and the shared values and goals agreed upon between the school and families. Furthermore, it examines whether the philosophical-anthropological foundation has been overlooked, alongside discussions of skills, competition, community, cooperation, and social cohesion. Currently, there is a debate between the values promoted by UNESCO and those supported by the OECD, which do not entirely align. An integrative approach, however, is found in personalistic philosophy, which serves as the foundation for a democratic and pluralistic society. This is the path explored in this communication.

Key words: Personalism, school, values, community.

1/ Fòrum de filosofia o de pedagogia?

El llenguatge humà és múltiple i la paraula com a *pensament* no és exclouent. El llenguatge oral ja ve carregat de connotacions tonals, visuals i gestuals. Les habituacions reflecteixen de fet una pràctica filosòfica, sigui en les formes de comunicació (lliçó, discurs, conversa, diàleg, debat). Amb rituals escollits es poden suscitar actituds i predisposicions que afavoreixen l'aprenentatge i promouen la convivència en un ambient d'unitat i diversitat alhora. Criatures i infants comencen a viure amb filosofia amb paraules dels adults, amb narracions mítiques i faules morals i amb hàbits i accions que se'ls expliquen. A l'educació secundària ja es comença a pensar i parlar amb filosofia i a poc a poc interessa conèixer la història del pensament filosòfic.

Aquest tema correspon per igual a un fòrum de filosofia o de pedagogia i, de fet, cal tractar-lo amb la doble visió. La pedagogia dona normes d'acció fonamentades en la filosofia i en les ciències que expliquen l'aprenentatge. *Pedagogia general derivada de la finalitat de l'educació* és obra clau de Friederich Herbart que, efectivament, es fonamenta en filosofia però que alhora dona normes tècniques d'acció i d'organització de l'ensenyament. Actualment, l'ensenyament, que impròpiament s'identifica amb l'educació, es redueix massa sovint a tècniques i receptes sense una visió integrada del desenvolupament personal i social humà, que és el que pretén el procés educatiu intencional. El canvi de la denominació 'ensenyament' per 'educació' pretenia posar en relleu la dimensió de desenvolupament humà, però en cap cas diluir la funció d'ensenyar per la qual va ser creada l'escola. Quan s'afirma que si les famílies no llegeixen a casa, els infants no progressaran adequadament, si bé és cert, la derivada és que l'escola ha de reforçar l'acció d'ensenyar a llegir i no justificar-se per les condicions familiars desfavorides o encarregar tasques de lectura a casa. L'escola dels il·lustrats va ser creada i estesa per a la instrucció universal (lectura, escriptura, càlcul, aritmètica) de tothom, precisament dels qui no podien aprendre-ho a la seva família. La instrucció és sols la primera part de l'ensenyament, el que s'aprèn amb l'exercici continuat. Segueix l'ensenyament amb l'exploració del món natural i social, amb observació, explicacions i documentació en llibres impresos i avui en registres verboicònics.

Tot ha de contribuir al desenvolupament personal cognitiu i emotiu i a la convivència social cooperativa i afectiva. Ens falla el pacte social per a l'educació de la infància entre famílies, escola i mitjans de comunicació, avui més que en anys reculats que la socialització primària era sòlida per imposició doctrinal, tot i que hipòcrita, com descobrien els adolescents. No hem de tornar enrere. La llibertat de consciència i el pluralisme s'han assolit amb esforç i lluites. Avui, però, els infants es poden perdre, és la *Desaparició de la infantesa*, com va anunciar el mestre i sociòleg Neil Postman (1982). No hi ha secrets per a la infància quan amb la imatge tot es pot veure sense alfabetització prèvia; es fa una comprensió confusa que desorienta. D'altra banda, l'escola encara no ha normalitzat l'anàlisi semiòtica-comunicativa (la gramà-

tica dels textos verboicònics) i els mestres segueixen sense rebre la formació adequada. Hi ha preocupació per allò que infants i adolescents veuen a les xarxes digitals i es volen tancar accessos, però ja es veu que aquí val l'analogia: 'No podem posar portes al camp'. Tanmateix, el que hem de fer és una educació que doni defenses personals i criteris davant l'allau de provocacions verboicòniques i musicals que reben. Aquestes defenses són educacionals i cal desenvolupar-les ja en la primera infància com a habituació. Bona part les veiem reflectides en les tradicions orals i en rondalles o cançons que hem de saber actualitzar amb la saviesa de fons i adoptant formes actuals.

2/ L'escola-institut, amb una opció clara per l'educació i valors de la Unesco

La Unesco, institució de les Nacions Unides per a l'educació, la ciència i la cultura es pronuncia per renovar l'educació des de la seva fundació el 1946. Han estat rellevants els seus informes *Aprendre a ésser* de 1972, *L'educació: hi ha un tresor amagat a dins* de 1996 i *Repensar l'educació. Vers un bé comú mundial?* de 2015.

En conseqüència, cal insistir en un enfocament humanista d'aprenentatge al llarg de la vida per al desenvolupament social, econòmic i cultural. Naturalment, l'enfocament en les dimensions particulars pot canviar segons els diferents escenaris d'aprenentatge i les diverses etapes de la vida. Però, quan reafirmem la rellevància de l'aprenentatge al llarg de la vida com el principi organitzatiu de l'educació, és crucial integrar les dimensions social, econòmica i cultural. Un enfocament humanista de l'educació va més enllà de la noció d'humanisme científic, que es va proposar com el principi guia per a la Unesco (2015, p. 39-40).

El nou contracte social per a l'educació ha de reafirmar la idea que l'educació és un projecte comú, un compromís social compartit, un dels drets humans fonamentals i una de les responsabilitats més importants dels estats i els ciutadans. A més, un dels papers fonamentals de l'educació és formar ciutadans que promoguin els drets humans, per això s'ha de fomentar en l'alumnat la capacitat de pensar i actuar de manera autònoma i ètica. És a dir, se li ha de donar eines per col·laborar amb els altres i desenvolupar

par la capacitat d'acció, la responsabilitat, l'empatia, el pensament crític i creatiu, juntament amb una àmplia gamma d'habilitats socials i emocionals. Per portar l'educació per aquest ambiciós camí, s'han d'establir noves maneres d'organitzar l'aprenentatge. L'educació és cabdal per ajudar els pobles a aconseguir la pau entre éssers humans i amb la Terra. (Unesco, 2022, p. 49)

Tot model pedagògic parteix d'una relació: tant aprenents com docents es transformen durant l'experiència didàctica a mesura que aprenen els uns dels altres. El que defineix l'experiència didàctica és la tensió productiva que es crea simultàniament entre la transformació individual i la col·lectiva, ja que la nostra vida interior influeix en l'entorn i al mateix temps es veu profundament afectada per aquest entorn. El triangle pedagògic clàssic el formen l'alumne, el mestre i el coneixement. L'ensenyament i l'aprenentatge es nodreixen del patrimoni comú del coneixement i alhora hi contribueixen. Dit d'una altra manera, en el marc de la relació pedagògica, l'educació ens connecta amb el patrimoni comú del coneixement acumulat per la humanitat i alhora ens ofereix la possibilitat d'enriquir-lo. (Unesco, 2022, p. 53)

Representació triangular de l'ensenyament-aprenentatge com a relació entre professor i alumne amb la cultura com a referent comú. La dimensió de cada vèrtex pot créixer o disminuir modificant l'ambient d'aprenentatge. (Representació pàgina següent de Teixidó.)

No es poden identificar les orientacions de la Unesco amb altres programes d'organismes internacionals que tenen objectius propis com és el cas de l'OECD o de l'IEA.

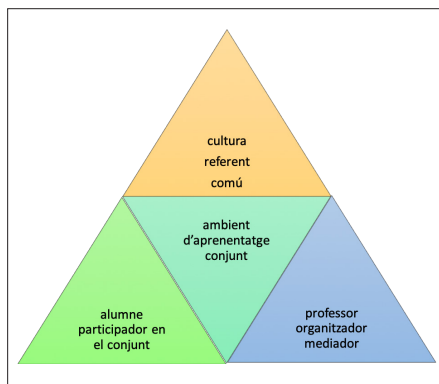
PISA de l'OECD/OCDE és el Programa per a l'Avaluació Internacional d'Alumnes de l'OCDE. L'objectiu del programa és mesurar la capacitat dels alumnes de quinze anys per fer servir els seus coneixements i habilitats de lectura, matemàtiques i ciències per afrontar els reptes de la vida real. (OECD web 2023).

PIRLS de l'IEA, *Progress in International Reading Literacy Study* en anglès, és l'Estudi Internacional per al Progrés de la Comprensió Lectora (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) que avalua la comprensió lectora dels alumnes a 4t de primària. Aquest estudi avalua les tendències en el nivell d'aprenentatge dels estudiants cada cinc anys des del 2001. Espanya participa en aquest estudi des del 2006. PIRLS se centra en la lectura com a mitjà per aconseguir els dos propòsits de lectura presents en la major part dels textos que llegeixen els alumnes a dins i a fora de l'escola: (Web de Ministeri d'Educació i Formació Professional, 2023).

Aquests programes, PISA i PIRLS, són ben adequats per a l'avaluació del sistema escolar en conjunt. Poden servir a cada establiment escolar si es correlacionen amb les variables de context. No serveixen per avaluar els alumnes, però interessen al docent per disposar d'un contrast de la seva pràctica avaluadora, que pot ajustar amb referents estandarditzats. La difusió d'aquests programes d'avaluació de sistema des de l'any 2000 ha generat

un efecte pervers. En lloc de partir de cada alumne i del seu moment de desenvolupament i aprenentatge, es fixen objectius de millora de caràcter estratègic fins al punt d'arribar a més bones puntuacions però deixant en segon terme el gust pel coneixement i l'aprenentatge per a la construcció personal.

Sintetitzant, la Unesco promou el contracte social per a l'educació, i focalitza l'acció de l'escola en el triangle pedagògic. La millora s'ha d'assolir amb la pràctica, centre a centre i no amb estudis generals i disposicions legals. L'OCDE promou la competència entre països a partir de la millora individual. Cal vetllar perquè no derivi en competitivitat social. La societat científica IEA amb PIRLS pot contribuir a la recerca pedagògica amb l'estudi de la realitat general i convé que cada institució escolar ho ajusti amb els referents del seu entorn.

3/ La filosofia s'inicia com a construcció cultural, personal i social

No hem d'esperar a l'edat del raonament o a l'edat de la presentació acadèmica. La vida, la pràctica de la vida, comporta desenvolupament biopsicològic, relació afectiva comunitària i habituació social. L'ambient educatiu afavoreix la interiorització d'aquest procés. Podem caracteritzar aproximativament diverses etapes de construcció personal fins a la vida adulta, acordada per a la nostra societat a l'edat de divuit anys.

Construcció cultural, personal i social				
hàbits	mites	dualismes	conflictes	racionalitat
0 - 7 anys	7-14 anys	7-11 anys	11-14 anys	14-18 anys
modelatge	identificacions	judici	ideals i realismes	filosofia discursiva

En la primera infància, fins als set anys, el desenvolupament és sensorial fins als tres anys i altament imitador de moviments, gestos, musicalitat del llenguatge oral. És etapa de construcció d'hàbits que no són automatismes, ja que l'educador adult explica verbalment. El modelatge dels adults es fixa,

particularment la parla o les parles oïdes que queden enregistrades en sinapsis cerebrals. Segueix l'etapa d'explicacions mítiques, simbòliques, narratives, que generen identificació amb les persones i amb els personatges caracteritzats. Alhora, es plantegen els dualismes per a tot: sí-no, bo-dolent, net-brut, polaritzacions necessàries que més endavant, amb explicacions, aniran diversificant-se i matisant segons situacions. És l'inici del judici amb una moral totalment heterònoma. Alguns dualismes evolucionen cap a conflictes, confrontacions d'interessos o d'eleccions, contraposicions d'ideals i de contraideals realistes. Conflictes amb els pares, necessaris i normals, si no els ofeguen amb autoritarisme desmesurat. Tot ha d'evolucionar arribant a les operacions mentals formals. La racionalitat es va construint, la lògica, l'argumentació, el discurs i el debat s'aprenen exercitant-los. En aquesta etapa és quan es pot començar a explorar el pensament humà per mitjà de la història i il·lustrar-lo amb biografies de personatges rellevants amb opcions manifestes i contrastades (Ex: Moisès, Gautama Buddha, Confuci, Alexandre el Gran, Cèsar, Jesús, Mahoma, Hildegard von Bingen, Ramon Llull, Marco Polo, Galileu, Newton, Napoleó, Amudsen, Gandhi, P. i M. Curie, Einstein, Hitler, Mandela).

Cal tenir ben present que la societat de llibertats, explotada pel liberalisme de consum, ha trencat la socialització primària, aquells comportaments que no es discutien i així els infants els incorporaven de manera sòlida en la primera i segona infància per començar a discutir-los en l'adolescència. La societat de consum ha adoptat eslògans de les revoltes de 1968 fent alçaprem en la contracultura, la contestació, la transgressió, la provocació, l'escàndol... sovint anunciats als espectacles musicals o teatrals i expressats en la publicitat. Això trenca la socialització primària, que és la base o plataforma de l'educació. Calen accions de reforç, i a la família o a l'escola caldrà dir moltes vegades: «Això nosaltres no ho fem», sense arribar a una condemna fonamentalista que ofegué la llibertat social assolida.

Sovint, per fer front a la feble socialització es vol recórrer a les tradicions. Evidentment, hi ha un fons de saviesa que hem de continuar, però revisant críticament i acceptant la diversitat social i cultural. El filòsof Raimon Panikkar (1990, p. 167 i p. 169) ha desenvolupat el concepte *homeomorfisme*: de figura semblant amb significat i funció comparables en un altre sistema religiós o cultural. També el concepte *ontonomia*: independència i alhora integració per la interrelació de l'ésser mirant de superar l'antinòmia autonomia-heteronomia. Les tradicions, necessàries, han de ser revisades críticament.

L'espectacle dels mitjans de comunicació i la multiplicitat de la comunicació digital responen a la seva lògica, la lògica del mercat: audiència, difusió, economia. En general, no hi ha un compromís per la qualitat en favor de les persones, tot té valor mentre aporta guany, i si no, se suplanta. Les produccions estan segmentades segons audiències d'edat i justament l'audiència més buscada és la dels joves i adolescents, potencials consumidors sense poder adquisitiu propi i per això poden servir-se dels pares sense posar-se límit.

Davant això, la família se sent indefensa i desorientada. Notem que l'adolescència és una construcció cultural que actualment s'inicia quan l'infant demana com vol vestir-se, cap als deu anys, i s'allarga en l'etapa de jove adult fins que accedeix a un lloc de feina o finalitza uns estudis professionalitzats, potser els vint-i-cinc anys. Els fills aporten l'argumentació sociològica: «Tots ho tenen, tots ho fan» i els pares sovint es veuen obligats a cedir. L'escola, amb un currículum escolar detalladíssim, es troba encaminada amb mínim marge d'iniciativa en la seva actuació professionalitzada. Sens dubte, cal un pacte social entre escoles, famílies i mitjans de comunicació per disposar de referents públics comuns amb els quals es pugui guiar l'educació dels adolescents promovent una socialització secundària.

4/ L'escola com a maqueta de la societat on els infants fan l'assaig general

L'escola, institució que aplega infants de diverses famílies en un entorn de proximitat, és l'oportunitat del desenvolupament personal i social. Ja ho reclamava Plató, en aquell cas per a minories selectes, però avui és per a infants de tota condició social. A l'escola, i de ben petits, els infants troben tarannàs diferents, les diverses cosmovisions i sentits de la vida presents en el seu entorn social i així s'aprèn a conviure. L'escola, o institut actual, a diferència de l'escola dels il·lustrats, amb una educació personalitzada, permet que cada infant o jove visqui la seva identitat personal (familiar) i adopti la identificació comunitària (escolar) sense contradicció.

Els professionals docents constituïts en equip educador han de garantir una acció educativa comuna, pensada i participada. La fonamentació pedagògica integra coneixement científic de neuropsicologia, socioantropologia i comunicologia. La reflexió filosòfica aplega pensament i cultura. L'acció afavoreix la llibertat de consciència i la diversitat cultural amb sentit de comunitat, compensant els excessos de la desigualtat social. És evident que cal compartir l'orientació amb les famílies; en alguns casos, amb orientació que les promoció; en d'altres, incorporant la seva aspiració i iniciativa. En tot cas, amb visió social integradora, mai exclouent opcions de vida compatibles amb la convivència.

L'equip docent tradueix valors, aspiracions i finalitats en iniciativa didàctica que es va mostrant als alumnes.

La narrativa tradicional i els mites, les faules, són recursos per comunicar actituds, valors, hàbits als infants de ben petits. Igualment les cançons amb la percepció musical i la po-

Equip educador i famílies

- Orientació compartida

Equip educador pedagogia i didàctica

- Narrativa i mites
- Cançons i poesia
- Dibuix i grafisme
- Teatre i humor
- Acció i contemplació
- Anuncis i publicitat

esia ritmada que es memoritzen de manera dinàmica en la primera infància (pedagogia musical de Llongueras). La representació gràfica, el dibuix natural que és objecte de llenguatge i pensament (pedagogia de Freinet). El teatre que dona sortida a sentiments naturals o suggerits i l'humor que expressa contradiccions de llenguatge i els sentiments (pedagogia d'Aymerich). L'acció motora que s'ha d'alternar amb l'acció mental, contemplativa de bellesa, d'eúrítmia, de silenci (pedagogia de Steiner i de Montessori). Actualment cal incorporar els anuncis i publicitat, entre els quals hi ha poesia visual, text filosòfic i també provocació i barroeria que la semioticocomunicació permet analitzar (Educació ComunicActiva de Teixidó).

La primera filosofia és viure, és vital. L'ésser humà viu amb l'acció biofísica com qualsevol altre vivent animal. Desenvolupa la consciència social (Wallon) vivint en l'ambient amb relació a les matèries i les persones. Observa i pensa, més quan els adults amb mesura i encert acompanyen, estimulen, verbalitzen, somriuen, confirmen i algunes vegades deneguen. És desenvolupament humà, socialització i educació (suscitar, induir i conduir). La filosofia viscuda no serà un pensament, una racionalitat superposada. És evolució creadora (Bergson) amb projecció artística, participació en la creació contínua (Panikkar). Quan a partir dels catorze anys s'introdueixi la filosofia com a estudi, pensament, reflexió i debat s'integrarà a la personalitat, contribuirà a la personalitat de cadascú.

L'educació no hauria d'haver estat mai al marge de la filosofia. El desenvolupament de la pedagogia com a ciència, amb la didàctica aplicada, no ha de supplantar la fonamentació i itinerari filosòfic. Part de la ineficàcia de l'escola actual es pot atribuir a la falta de visió filosòfica que entusiasmi amb el coneixement. El reduccionisme a la tècnica esdevé ineficaç, particularment enfront de la comunicació de masses que abdueix les emocions del desenvolupament vital. L'ensenyament ha de ser més activador que receptor, més provocador d'interessos, més suggeridor amb preguntes. Activar el pensament és anar filosofant des ben petits.

5/ Projecte educatiu i pràctica compartida

La institució escolar ha de garantir una acció comuna amb les famílies i transparent davant la societat. Cal explicitar-ho, deixar-ho escrit en el projecte educatiu, document estable encara que revisable i actualitzable. És un document que explicita la filosofia de l'educació i concreta les formes organitzatives bàsiques que compartiran les famílies i l'equip directiu. En petites localitats es pot compartir amb un consell municipal.

Avui, en una societat democràtica i pluralista, hem de parlar de filosofies de l'educació, conscients que hi ha col·lectius d'altres cultures. Respectant la seva identitat, hem de compartir una identitat comuna (*ontonomia*, de Panikkar) sense contradicció. Caldram ajustaments consensuats que, partint

de la tradició pròpia, incorporin accents de tradicions presents amb diàleg intercultural. Correspon a la societat política democràtica haver delimitat pràctiques que no s'accepten (per exemple: la pena de mort, la tortura, l'ablació femenina, l'ocultació del rostre, el consum de drogues dures), així com acceptar pràctiques que tradicionalment havien estat censurades i perseguides.

PROJECTE EDUCATIU

- Filosofia/Filosofies de l'educació.
- Projecte educatiu institucional.
- Valors socials i opció de valors.
- Educació laica, confessional, neutral?
- Valors compartits.
- Finalitats acordades.
- Currículum comú i també obert.
- Competències, competició, comunitat, cooperació cohesió social...

El projecte educatiu és un document institucional compartit. Se n'ha de facilitar el coneixement, convé subratllar-ne punts en reunions pedagògiques periòdiques i ha de ser ben conegut pels docents que s'incorporen al centre. Conscients dels valors dominants a la societat, cal saber adoptar els del consens polític i fer opcions específiques de valors coincidents, o no, amb els dels usos socials més estesos i amb els valors més publicitats. De manera clara, el projecte educatiu explicita una opció de valors que els alumnes han de veure compartits entre escola i família.

Els antecedents d'una escola autoritària sotmesa a la doctrina religiosa o a la disposició política han estès una aspiració a l'escola neutral. No és possible. L'escola neutral se sotmet als valors dominants i promou l'anòmia social. És una educació per defecte, és un mal favor al desenvolupament personal i social. L'escola il·lustrada francesa va generalitzar l'escola laica, la que exclou tota referència al sentit religiós. Es comprèn que va ser una posició defensiva enfront de la doctrina clerical, però l'evidència és que tampoc és possible. L'animal humà necessita expressar, a vegades fer ostentació dels seus valors, somnis o ideals i agrupar-se amb els seus semblants. Si no són els d'una creença religiosa, poden ser els d'una adscripció ecologista, els d'un estil musical, els d'una secta esotèrica o els fans d'un equip de futbol. En sentit extens, l'escola no pot ser laica. Hi ha escola confessional religiosa hereva de la tradició a la qual s'afegeixen opcions d'escola confessional d'altres creences i tradicions. Si l'escola és la institució que avui garanteix la socialització primària necessària i desenvolupa l'educació personal i social, és una institució social per a tots, comuna, però no uniformista. Cal reforçar que la institució escolar avui sigui democràtica amb participació de les famílies, una escola comuna i pluralista, reconeixent diversitat de cosmovisions i sentits de la vida. Amb mesura, i sense desatendre aquesta identitat, es pot donar a conèixer una orientació específica com a escola cristiana, escola ecologista, escola pacifista, escola naturista. Tinc reserves per una escola islàmica en la mesura que està lligada al poder polític i em consta que l'escola jueva o japonesa fan un servei restringit als fills de ciutadans novinyuts amb rituals i tradicions pròpies en la vida privada. Assumpte delicat que el Parlament ha d'encarar amb diàleg amb els grups culturals presents al país.

No hem encaminat bé la realitat de l'escola amb la diversitat cultural de procedència dels alumnes, ja fa més de vint anys que es va iniciar. Els alumnes d'altres cultures són una mitjana del 13% a Catalunya i en més de deu municipis superen el 50%. Al Regne Unit van encarar aquesta realitat d'immigració present a l'escola, que es va concretar amb les perspectives filosòfiques del *Swann Report, Education for All: Report of the committee of Inquiry into the Education of Children from Ethnic Minority Groups* de 1985. «There is, then, some point of looking to liberal philosophy for the articulation of a framework, if we think of the persons to whom that framework applies not as free-floating individuals but as persons more or less firmly rooted in diverse practices and traditions. However, there is too great a diversity within liberal political philosophy for it be possible to read off any single determinate framework» (Haydon, 1987, p. 27). Matisa l'autor en anotació que té en ment les diferències entre Rawls (1972), Dworkin (1977) i Nozick (1974) per dilucidar entre la posició liberal personalista dels primers i la posició liberal individualista del darrer, i tracta dels valors, dels prejudicis, del racisme, de l'educació per a tots a les escoles religioses i de la discriminació positiva.

La igualtat de drets clarament reconeguda políticament està ofegada per la desigualtat econòmica i per la manca de condicions per defensar-la. Els anys d'educació escolar han de contribuir al progrés personal i social. «Els pedagogs proclamen la igualtat de drets, però coneixen les desigualtats de fet. I és la seva capacitat de treballar sobre les segones el que contribueix a actualitzar la primera.» (Meirieu, 2018, p. 38-41)

L'explicitació de valors compartits per la comunitat escolar i l'acord acceptat sobre finalitats educatives és més urgent encara als centres amb alta presència de diversitat de cultures i tradicions. Pot ser adequat recuperar la proposta de signar una «carta de compromís educatiu» després d'assegurar que ha estat ben explicada i compresa. Caldrà, amb ajuda de membres d'altres cultures, escriure-la en paral·lel en la seva llengua.

Des de 1990, l'ensenyament és regulat per l'Administració pública amb la disposició del currículum escolar. El currículum escolar desenvolupa amb detall el pla d'estudis que fixa els assoliments i aprenentatges bàsics de tot ciutadà. S'estableixen les fonts del currículum: sociocultural, epistemològica, psicològica i pedagògica. No s'explicita la font filosòfica i no es pot donar per inclosa en la font sociocultural. (Teixidó, 1992, p. 224-225). No es poden ignorar els desitjos de cada persona, el sentit i la finalitat de la seva vida, el projecte d'existència que fa ell mateix o els seus pares mentre no tinguin capacitat de decisió pròpia. Falta sens dubte la fonamentació filosòfica-antropològica que es per si mateixa plural i la base del projecte educatiu.

S'ha impulsat l'educació per competències per superar d'una vegada per totes l'ensenyament verbalista, teòric, com ja estava projectat a la taxonomia d'*objectius d'aprenentatge* de Bloom (1950): reconeixement, com-

prensió, aplicació, anàlisi, síntesi, avaluació, que són els objectius cognitius. L'educació per competències propugnada per l'OECD s'associa a l'empresa competitiva. La institució escolar té altres divises: promoure cooperació, fer comunitat i contribuir a la cohesió social.

6/ L'escola amb filosofia personalista

Atesa la realitat multicultural de les societats actuals, la filosofia personalista iniciada per Emmanuel Mounier i Jean Lacroix el 1932 amb la revista l'*Esprit* és la que millor pot orientar el projecte educatiu. Atén persona i comunitat, sense contradicció, i això es correspon plenament amb l'educació. *La persona*: interiorització, coneixement i saviesa, participació social, respecte (vida, persona, expressió), llibertat de ser, més que de tenir, autoemulació, autocrítica. *La comunitat*: viure junts, acceptar i encaminar els conflictes, resoldre els problemes, opció per la no-violència activa, gaudi conjunt amb simpatia i empatia, demanar ajuda, solidaritat i justícia, agraïment i generositat, humor en igualtat.

El personalisme es presenta enfront del liberalisme i anarquisme individualistes i el socialisme i el comunisme col·lectivistes cercant una visió integrada. Però abans de la lletra es pot veure l'orientació en Sòcrates, Pascal, Kierkegaard, entre molts d'altres, i més autors com Lacroix, Maritain, o Ricœur, que desenvolupen plenament aquesta orientació. Carlos Díaz ha estat un constant difusor del personalisme en llengua espanyola, i Albert Llorca, en llengua catalana.

Hi ha disponibles les obres d'aquests autors que desenvolupen la filosofia personalista i aporten una formació sòlida per orientar l'educació en la societat democràtica i pluralista.

Ricœur distingeix expressament *Dire soi, n'est pas dire moi*. I certament, admet que *la mienneté est impliquée d'une certaine façon dans l'ipséité*, però discrepa de Heidegger que identifica el jo amb el mi. Hi ha clara la diferència entre *mi* i *tu* en canvi: *si mateix* s'abstreu de *mi mateix* i de *tu mateix*, els engloba tots dos i per això diu *Soi-même comme un autre*. Si mateix com un altre, és a dir: jo com tu i tu com jo, Jo soc el teu Tu i Tu ets el meu Jo. Així, cal veure l'altre com un altre jo. (Ricœur, 1990, p. 211-212).

També la societat de consum ha adoptat la personalització instrumentalitzant-la. «Cotxes personalitzats, viatges personalitzats...». De fet, indueixen eleccions amb el referent del que fa la majoria o del prestigi i felicitat que pot aportar. La capacitat d'elecció ha de ser una de les competències a considerar en l'educació actual. Juan-Carlos Tedesco (1995, p. 111), director de l'Oficina Internacional de l'Educació (BIE), ho va tractar expressament:

La elección, como capacidad que debemos ejercer a nivel individual, es una conducta que tiene lugar cada vez más tempranamente en el proceso de for-

mación de la personalidad. (...) se ha adelantado significativamente el momento de elegir en aspectos que pertenecen al ámbito de la vida privada: la sexualidad, la vestimenta, la elección de actividades (deporte, tiempo libre, etc.). Los jóvenes de hoy están convocados a elegir, a tomar decisiones que, hasta hace poco tiempo, estaban definidas por autoridades externas al individuo: el Estado, la familia, la Iglesia, incluso la empresa.

Actualment, i sense distinció, publicitat i informatius difonen els èxits videomusicals i donen notícia dels influencers o líders d'opinió espontanis.

L'acceptació d'una societat multicultural no es fa de manera abstracta o dispersa. No podem deixar de banda els valors d'Occident, com apunta Fullat, filòsof de l'educació, professor amb qui ens hem format. Hem d'educar sense contradicció de la triple dimensió antropològica: raó, idealització i emoció.

L'*anthropos* existeix tens entre el *logos* –concepte, abstracció, univocitat–, el *mythos* –imatge, concreció, polisèmia– i el *pathos* –instint i també desig. La divisa il·lustrada de Kant, *sapere aude*, queda teoritzada en l'opuscle *Was ist Aufklärung*, en el qual defensa l'íntima relació que hi ha entre saber i llibertat; *saber és voler saber*. Si els sentits no erren és perquè no jutgen; el judici implica voluntat. (Fullat, 2001, p. 107-108)

El projecte educatiu s'ha de bastir amb solidesa. La filosofia personalista és oberta i inclusiva. Aporta uns referents per decidir de manera integrada els valors de persona i els valors de comunitat com a societat més pròxima i per això pot aplegar valors dels membres de la comunitat, vinguin d'on vinguin. El projecte educatiu no es pot comprar, s'ha de fer en cada institució escolar considerant que cada infant, cada jove, entra dia a dia en la filosofia de la vida que de més gran estudiarà reflexivament.

Bibliografia

- FULLAT, Octavi (2001) *Els valors d'Occident*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- HAYDON, Graham (editor) and five others (1987) *Education for a Pluralist Society. Philosophical perspectives on the Swann Report*. London: Institute of Education-University of London, 1987.
- MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y FORMACIÓN PROFESIONAL. ¿Qué es PIRLS? <https://www.educacionyfp.gob.es/inee/evaluaciones-internacionales/pirls.html> IEA - <https://www.iea.nl/es/node/1460> [Data consulta: 04/09/2023].
- MEIRIEU, Philippe (2018) *Educar després dels atemptats*. Barcelona: Rosa Sensat.
- OECD ¿Qué es PISA? <https://www.oecd.org/en/about/programmes/pisa.html> [Data consulta: 04/09/2023].
- PANIKKAR, Raimon (1990) *Invitació a la saviesa*. Barcelona: Proa-Enciclopèdia Catalana.

- Progress in International Reading Literacy Study* (PIRLS). Madrid: Ministerio de Educación y Formación Profesional. (Web referenciada del Ministerio de Educación y Formación Profesional) [Data consulta: 04/09/2023].
- RICŒUR, Paul (1990) *Soi-même comme un autre*. Paris: Éditions du Seuil.
- TEDESCO, Juan-Carlos (1995) *El nuevo pacto educativo. Educación, competitividad y ciudadanía en la sociedad moderna*. Madrid: Anaya.
- TEIXIDÓ, Martí (1992) *Escola ComunicActiva. L'escola de la societat de masses telecomunicada*. Tesi doctoral Universitat Autònoma de Barcelona <https://www.tdx.cat/handle/10803/5286;jsessionid=AD67819500CE3CBE13D54E9990BED750#page=1> [Data consulta: 20/04/2025].
- UNESCO (2015) *Repensar l'educació. Vers un bé comú mundial?*. Versió catalana del Centre Unesco de Catalunya. https://catesco.org/wp-content/uploads/pdf/Repensar_educacio.pdf [Data consulta: 20/04/2025].
- UNESCO *Reimaginem junts els nostres futurs. Un nou contracte social per a l'educació*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000382890> [Data consulta: 05/09/2023].